

■ ДИСКУСІЇ

УДК: 330.341.2:636.085:636.5

ІННОВАЦІЙНЕ КОРМОВИРОБНИЦТВО – ОСНОВА РОЗВИТКУ ПТАХОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ ©

І.Ю. САЛЬКОВА,
кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри економіки,
Вінницький національний
аграрний університет
(м. Вінниця)

У статті розглянуто інноваційне кормо виробництво як основу розвитку птахопродуктового підкомплексу АПК України. Досліджено стан комбікормової промисловості України та ретроспективу її розвитку. Визначено найбільших виробників комбікормів та складові їх розвитку. Згідно дослідження світової практики кормовиробництва з'ясовано, що найбільш ефективно розвивається тваринництво в тих країнах, де випереджаючими темпами розвивається виробництво кормів. Доведено, що необхідною умовою розвитку інноваційного кормовиробництва є дотримання зернового та білкового балансу. На основі аналізу зовнішніх та внутрішніх факторів впливу встановлено точки зростання галузі кормовиробництва. З'ясовано, що нераціональне співвідношення експорту сільськогосподарської сировини, яка використовується у кормовиробництві та імпорту виробленої з нього продукції, завдає істотної шкоди національним інтересам країни. Виявлено, що птахопродуктовий підкомплекс є перспективним та відкритим до інновацій та його розвиток має відбуватись з урахуванням екологічних, економічних та соціальних пріоритетів. Надано рекомендації щодо інноваційного розвитку птахопродуктового підкомплексу на основі кормовиробництва з використанням вторинної сировини та застосуванні дешевих білкових рослинних компонентів.

Ключові слова: інновації, розвиток, кормовиробництво, комбікорми, тваринництво, птахопродуктовий підкомплекс.

Рис.3. Табл. 1. Літ. 10.

Постановка проблеми. Від розвитку галузі тваринництва безпосередньо залежить продовольча безпека країни, тому необхідною умовою її відродження та зростання є ефективно інноваційне кормовиробництво. У зв'язку з цим стратегічно важливим питанням є забезпечення інноваційного розвитку даної галузі АПК. Забезпеченість високоякісними комбікормами багато в чому визначає рівень розвитку тваринництва, від якого безпосередньо залежить продовольча безпека країни. У зв'язку з цим стратегічно важливим питанням є забезпечення розвитку вітчизняного ринку кормів. Враховуючи нагальну необхідність стимулювання галузі

кормовиробництва України, формування чіткої стратегії управління ринком кормів на основі діагностики існуючих стратегічних альтернатив є вимогою часу. Дані положення обумовили вибір теми дослідження.

В структурі собівартості тваринницької продукції вартість кормів досягає 65-75 %. Тому комбікормова промисловість є важливою ланкою в розвитку як тваринництва в цілому, так і птахопродуктового підкомплексу зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ряд таких українських вчених економістів, як Г. Калетнік [5], Т. Кулаковська, [2], І. Петриченко [10], І. Салькова [7-9], О. Стасюк, О. Шутяк [5] та інші приділяли в своїх працях увагу стратегічним напрямкам розвитку комбікормової промисловості України. Проте, незважаючи на значну кількість публікацій та їх наукову значущість, інноваційне кормовиробництво для забезпечення потреб птахопродуктового підкомплексу потребує від науковців постійних та детальних досліджень.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в дослідженні інноваційного кормовиробництва як основи розвитку птахопродуктового підкомплексу АПК України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комбікормова промисловість досягла вершини свого розвитку на початку 1990-х років, коли вироблялось більше 16,5 млн. т на державних комбікормових підприємствах, міжгосподарських, колгоспних і радгоспних комбікормових заводах і цехах. Протягом наступних 10 років до початку 2000-х відбулось тотальне зменшення виробництва м'яса у забійній вазі більш ніж у 2 рази, зокрема м'яса птиці – у 3,5 рази. Тому кормовиробництво втратило свої пріоритети та різко зменшило об'єми виробництва (рис. 1).

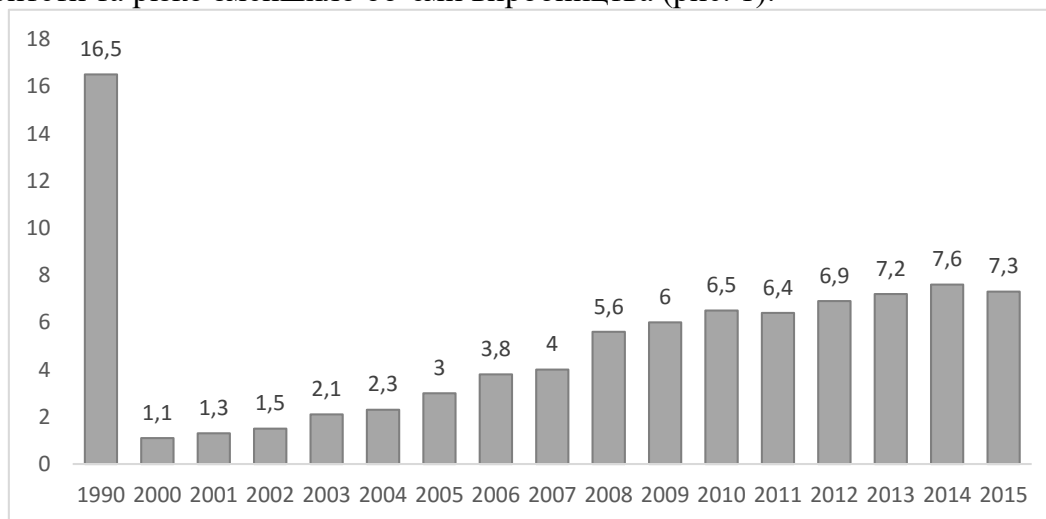

Рис. 1. Виробництво комбікормів в Україні 1990-2015 рр, млн. тонн
Джерело: побудовано згідно даних Союзу птахівників України [1]

В результаті занепаду вітчизняних сільгосп підприємств скорочення поголів'я великої рогатої худоби, свиней, птиці, обсяги виробництва кормів значно зменшилися – з 16,5 млн тонн у 1990 році до 1,1 млн тонн в 2000 р. [1].

Тільки з 2001 року об'єми виробництва продукції починають потроху рости. В цей же час почалася масова організація власного виробництва комбікормів в тваринницьких і птахівничих господарствах. Найбільш ефективно почали працювати

ті підприємства, які пішли по шляху інтеграції комбикормових заводів, птахофабрик і свинокомплексів шляхом створення кооперативів, фінансово-промислових груп, холдингів тощо. Сьогодні на ринку України працює близько 120 виробників комбикормів, виробничі потужності яких дозволяють випускати 12-15 млн тонн на рік, проте вони завантажені лише на 30-35% [2, с. 28-29; 3]. Провідним виробником комбикормів в Україні є ПАТ «Миронівський хлібопродукт» (МХП) (рис. 2), що включає: філію «Внутрішньогосподарський комплекс по виробництву кормів», ПАТ «Миронівський завод по виготовленню круп і комбикормів», Катеринопільський елеватор, Таврійський комбикормовий завод [3].

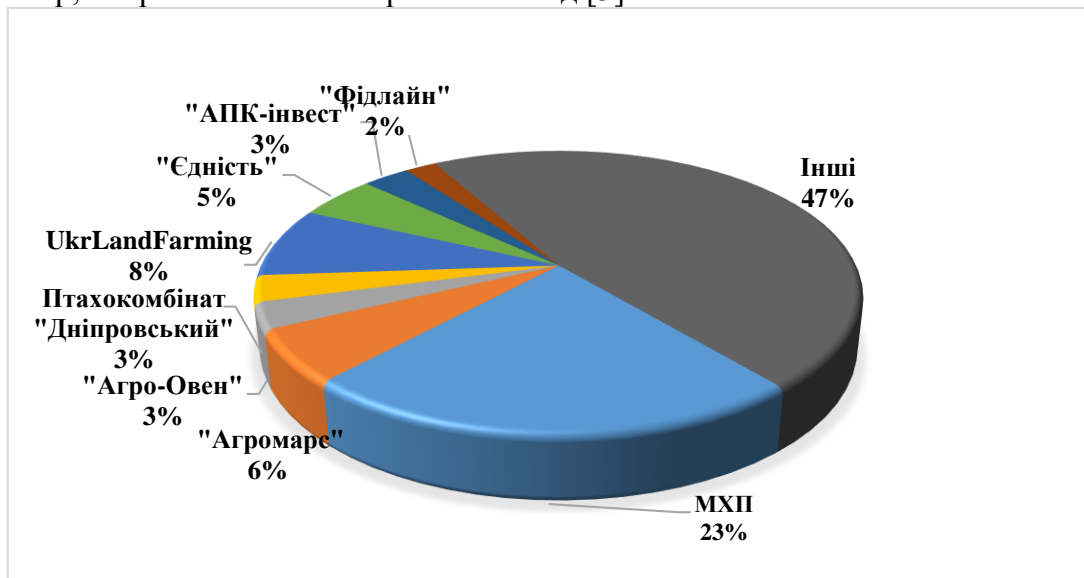

Рис.2. Провідні виробники комбикормів в Україні в 2015 році, %
Джерело: побудовано згідно даних Союзу птахівників України [1].

В МХП запроваджено ефективну систему контролю, що дозволяє контролювати виробничий процес на всіх його етапах. На полях холдингу вирощуються кукурудза, соняшник, пшениця та рапс, що використовуються у виробництві комбикормів. Компанія запроваджує і підтримує інтегровану систему управління якістю та безпечністю згідно з найактуальнішими світовими стандартами. Більшість підприємств МХП, пройшли сертифікацію у міжнародному органі з сертифікації SGS на відповідність міжнародним стандартам управління якістю та безпечністю продукції [3] (табл. 1).

Таблиця 1

Системи управління якістю та безпечністю комбикормів на підприємствах ПАТ «Миронівський хлібопродукт»

Назва підприємства	Стандарти
ПАТ «Миронівський завод з виготовлення круп і комбикормів»	ISO 9001:2008 + ISO 22000:2005
Катеринопільський елеватор	ISO 9001:2008 + ISO 22000:2005
Вінницька птахофабрика Філія "Внутрішньогосподарський комплекс з виробництва кормів"	ISO 9001:2008 + ISO 22000:2005

Джерело: побудовано згідно даних офіційного сайту МХП [3].

Загалом особливістю українського ринку комбікормів є значне перевищення виробничих потужностей над фактичним рівнем виробництва. Потенційні потужності з випуску комбікормів, за різними оцінками, становлять 12-18 млн тонн на рік. Це промислові підприємства, підприємства малого бізнесу, кормоцехи [2, с. 28]. У структурі українського ринку комбікормів переважають комбікорма для птиці – 56 % (рис. 3), так як питома вага м'яса птиці в структурі виробництва всіх видів м'яса складає 49,4 %, що потребує потужної кормової бази.

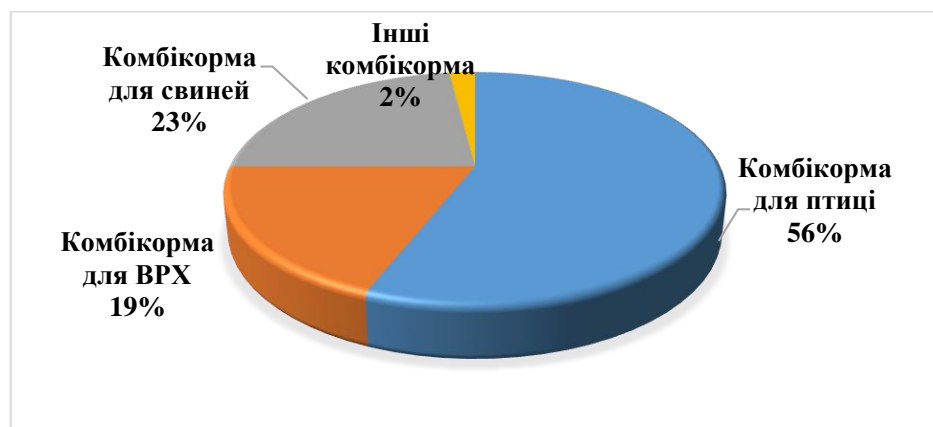

Рис. 3. Структура ринку комбікормів у 2015 році, %

Джерело: побудовано згідно даних Союзу птахівників України [1].

Світовий досвід вказує на те, що найбільш ефективно розвивається тваринництво в тих країнах, де випереджаючими темпами розвивається виробництво кормів, в першу чергу зерна та білково-олійних культур. Загально прийнято, що потреба в кормовому зерні в три рази більше, ніж в продовольчому. Саме в такому співвідношенні будується зерновий баланс у багатьох країнах.

Розробка білкового балансу, як показує досвід індустріально розвинених країн, також стала обов'язковою умовою організації достатньої кормової бази. У США, де такий принцип реалізований на практиці, в структурі зернових близько 60 млн т займає пшениця, 79 млн т – соя, 240 млн т – кукурудза. Саме збільшення виробництва соєвих бобів, багатих білком (35–55%) і жирами (17–27%), стало основою інтенсифікації сільського господарства в більшості країн світу протягом останніх тридцяти років.

В Україні простежується інша тенденція. Оскільки зернове виробництво виявилось більш конкурентоспроможним порівняно з галузями тваринництва, то наша країна стала вивозити зерно і ввозити тваринницьку продукцію. Нераціональне співвідношення експорту сільськогосподарської сировини та імпорту виробленої з нього продукції завдає істотної шкоди національним інтересам країни. Особливо це стосується дефіцитних білкових кормів, необхідних для отримання високої продуктивності тварин, як за вмістом білка, так і за амінокислотним складом, на виробництво тваринницької продукції витрачається в 2–3 рази більше кормів у порівнянні з нормативами в розвинених країнах.

Аналізуючи вартість білкових добавок, що використовуються на птахофабриках, слід відмітити істотний вплив рибного борошна, соєвих кормів, а також дріжджів і м'ясо-кісткового борошна на підвищення вартості комбікормів. Наприклад, в комбікормах для курей–несучок та ремонтного молодняку на ці

компоненти доводиться 13,5–13,7% за масою, а їх частка в собівартості становить 35,2–36,4%. У виробників виникає гостра необхідність в більш дешевих білкових рослинних компонентах, ніж соя і рибне борошно, але за якістю білка наближених до «ідеального білку». Для цього необхідно вирощувати їх на своїх полях із застосуванням адаптованих до біокліматичних і ґрунтових умов культур і сортів. Найбільш адаптовані до біокліматичних умов України високобілкові культури люпин і рапс. Правильно приготовані з цих культур кормові добавки повністю замінюють повножирну сою при зниженні вартості більш ніж в 2 рази. У зв'язку з цим необхідно розробити комплекс заходів по виділенню в число пріоритетних культур кукурудзи, сорго, ріпаку, сої, гороху, люпину та інших зернобобових культур, стимулювати їх виробництво з використанням різних заходів підтримки.

Питома вага зернових компонентів в загальному обсязі вироблених комбікормів становить понад 70%. Виробники кормів в країнах з розвиненим тваринництвом постійно прагнуть знизити в них частку зерна (до 40–45%) шляхом введення білкових компонентів, побічних продуктів харчової і переробних галузей, більш дешевих компонентів незернового походження (сухий жом, меляса та ін.). Відповідно до прогнозів, світові ціни на пшеницю в 2016–2017 маркетинговому році виростуть на 8%, на ячмінь – на 10%, на сою – на 18%, незважаючи на значні запаси продовольства в світі, що безумовно вплине на ціну комбікормів [6].

Науковими дослідженнями визначена змога використання у вітчизняному кормовиробництві таких вторинних сировинних ресурсів, як: жом буряковий, спиртова барда при переробці зернової, картопляної сировини, пивна дробина, солодові паростки, кормові пивні дріжджі; продукти переробки насіння соняшнику, сої, ріпаку (ріпаковий шрот, лузга, оболонка сої, фосфатида), борошно пір'яне аміачного гідролізу, кератинове борошно, борошно кров'яне, жир кормовий; мезга кукурудзяна і картопляна, глютен; сироватка молочна; плодово-ягідні вичавки тощо. Важливе місце у виробленні повнораціонних комбікормов займають премікси, до складу яких входять вітамінні препарати, солі мікроелементів, амінокислоти, ферменти, пробіотики та інші біологічно активні речовини [2].

Потреба вітчизняних підприємств з виробництва преміксів і комбікормів в перерахованих вище видах сировини задовільнялась за рахунок імпорту. Крім того необхідно відзначити, що ціни на ці препарати щорічно зростають внаслідок інфляції, девальвації та інших несприятливих факторів. У зв'язку з цим необхідним є розгляд питань щодо захисту вітчизняних виробників кормової продукції на державному рівні.

Міністерство аграрної політики та продовольства України декларує ряд державних програм, що стосуються розвитку сільського господарства та регулювання ринків сільськогосподарської продукції, зокрема такі, як: Державна цільова програма розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, Стратегія розвитку аграрного сектора «3+5», Програма діяльності Уряду, Стратегія сталого розвитку «Україна—2020», різноманітні програми діяльності Кабінету Міністрів України і Коаліційної угоди, програми розвитку українського села тощо [6]. Однак слід констатувати той факт, що незважаючи на різноманіття програм і планів розвитку агропромислового сектору економіки України, цільові показники здебільшого не мають позитивних тенденцій. Основні з них – це збільшення

виробництва продукції сільського господарства. Галузь тваринництва невпинно демонструє падіння, так як через несприятливі політичні та економічні фактори, втрачає свою привабливість для фермерів.

Дослідженнями визначено, що у вітчизняному птахівництві використовуються наступні прогресивні та інноваційні технології з удосконалення кормовиробництва для виробництва продукції птахівництва:

- селекційно-племінні технології, спрямованість на вдосконалення продуктів-якостей птиці, селекцію щодо поліпшення конверсії корму;
- нарощування вітчизняного виробництва використання повнораціонних кормів, диференційованих за періодами вирощування молодняка і виробничим циклом виробництва яєць;
- технології регулювання енергетичного обміну в організмі птиці та підвищення її резистентності;
- обмежене (лімітоване) годування птиці;
- технологія переривчастого освітлення з метою зниження витрат корму на одиницю продукції;
- безвідходна технологія переробки продукції та біоконверсія відходів виробництва.

До стримуючих чинників інноваційного розвитку кормовиробництва як ланки птахопродуктового підкомплексу України слід віднести:

- недостатні потужності комбікормової промисловості для прискореного розвитку м'ясного птахівництва в селянських (фермерських) і домогосподарствах;
- неповноцінність комбікормів, що випускаються вітчизняною комбікормовою промисловістю та їх недостатня диференційованість за віковими групами птиці;
- дефіцит вітчизняних білкових, вітамінних і амінокислотних компонентів комбікормів;
- висока вартість комбікормів – концентратів, повнораціонних комбікормів, білкових вітамінно-мінеральних добавок і преміксів;
- слабкий розвиток потужностей з виробництва вітчизняного обладнання для комплектації комбікормової промисловості;
- диспаритет цін на промислову та сільськогосподарську продукцію господарської продукції, що найбільш істотно відчутний після гіперінфляції 2015 року, відсутність державної цінової політики;
- відсутність державних субсидій на розвиток кормовиробництва та виробництва м'яса птиці і яєць;
- недостатня протекціоніська політика держави по відношенню до вітчизняного виробника продукції кормовиробництва і птахівництва.

Висновки. Протягом першого десятиліття становлення нашої держави агропромисловий комплекс країни був охоплений кризовими явищами. Найбільшої руйнації зазнало тваринництво, що скоротило об'єми виробництва в 10 разів, наслідком чого стало знищення комбікормової промисловості, що її забезпечує.

На даний час в нашій країні виробляються комбікорми низької якості: зернові складові становлять у середньому понад 70%, що значно вище за рекомендації стандартів ЄС. Через відсутність необхідних компонентів комбікорми є неповноцінними за основними поживними і біологічно-активними речовинами.

Виробництво комбікормів на сучасному етапі зосереджено на підприємствах, що входять до складу великих агрохолдингів і мають власні тваринницькі комплекси, які забезпечують їм стабільний збут.

Таким чином, необхідною є стратегія інноваційного розвитку в птахопродуктовому підкомплексі, що полягає в обґрунтуванні методологічних підходів до визначення стратегії розвитку кормовиробництва, розробці методологічних основ планування і прогнозування розвитку, визначенні оптимальних параметрів розвитку комбікормової промисловості на середньострокову перспективу. Вважаємо, що в сучасних умовах стратегія розвитку кормовиробництва має ґрунтуватися переважно на тенденції загальноекономічного розвитку країни з врахуванням таких факторів, як державна економічна політика і стратегія розвитку сільського господарства в цілому і птахівництва зокрема.

Список використаних джерел

1. Союз птахівників України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.poultryukraine.com>
2. Кулаковська Т. А. Огляд ринку комбікормової промисловості України / Т. А. Кулаковська, Е. В. Колесник // Економіка харчової промисловості. - 2015. – № 2. – С. 25–30.
3. Миронівський хлібопродукт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mhp.com.ua/ru/home>
4. Салькова І.Ю. Тенденції розвитку птахопродуктового підкомплексу АПК України / І.Ю. Салькова // Агросвіт. – 2015. – № 19. – С. 21–24.
5. Калетнік Г.М. Ефективність використання альтернативних видів кормів у годівлі тварин / Г.М. Калетнік, О.В. Шутяк, О.К. Стасюк // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 35–39
6. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/apk>
7. Салькова І. Ю. Пріоритетні напрямки розвитку птахопродуктового підкомплексу АПК України / І. Ю. Салькова // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2015. – № 4. – С. 35-42.
8. Салькова І.Ю. Розвиток експортної діяльності АПК в умовах зони вільної торгівлі з ЄС / І.Ю. Салькова, О.П. Олексієнко / Глобальні та національні проблеми економіки [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/52.pdf>
9. Салькова І.Ю. Формування експортного потенціалу АПК / І.Ю. Салькова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2013. – № 3. – С. 312–315.
10. Петриченко І.І. Стратегічні альтернативи розвитку ринку кормів України / І.І. Петриченко // Продуктивність агропромислового виробництва. економічні науки. – 2014. – № 26. – С. 77–87

Список використаних джерел у транслітерації/References

1. Soiuz ptakhivnykiv Ukrainy [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.poultryukraine.com>
2. Kulakovska T. A. Ohliad rynku kombikormovoi promyslovosti Ukrainy / T. A. Kulakovska, E. V. Kolesnyk // Ekonomika kharchovoi promyslovosti. - 2015. – № 2. – С. 25–30.

3. Myronivskiyi khliboprodukt [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.mhp.com.ua/ru/home>
4. Salkova I.Iu. Tendentsii rozvytku ptakhoproduktovoho pidkompleksu APK Ukrainy / I.Iu. Salkova // Ahrosvit. – 2015. – № 19. – S. 21–24.
5. Kaletnik H.M. Efektyvnist vykorystannia alternatyvnykh vydiv kormiv u hodivli tvaryn / H.M. Kaletnik, O.V. Shutiak, O.K. Stasiuk // Ekonomika APK. – 2009. – № 10. – S. 35–39
6. Ministerstvo ahrarynoi polityky ta prodovolstva Ukrainy [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://minagro.gov.ua/apk>
7. Salkova I. Yu. Priorityetni napriamky rozvytku ptakhoproduktovoho pidkompleksu APK Ukrainy / I. Yu. Salkova // Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky. – 2015. – № 4. – S. 35–42.
8. Salkova I.Iu. Rozvytok eksportnoi diialnosti APK v umovakh zony vilnoi torhivli z YeS / I.Iu. Salkova, O.P. Oleksiienko / Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky [Elektronnyi resurs]. – 2015. – Rezhym dostupu: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/52.pdf>
9. Salkova I.Iu. Formuvannia eksportnoho potentsialu APK / I.Iu. Salkova // Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. – 2013. – № 3. – S. 312–315.
10. Petrychenko I.I. Stratehichni alternatyvy rozvytku rynku kormiv Ukrainy / I.I. Petrychenko // Produktyvnist ahropromysloвого vyrobnytstva. ekonomichni nauky. – 2014. – № 26. – S. 77–87

ANNOTATION
THE INNOVATIVE FODDER PRODUCTION IS THE BASIS OF THE
DEVELOPMENT OF
POULTRY PRODUCT SUBCOMPLEX

SALKOVA Iryna,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of
Economics,
Vinnitsia National Agrarian University
(Vinnitsia)

The innovative fodder production as a basis for the development of poultry product subcomplex of Ukraine is considered in the article. The condition of the fodder industry of Ukraine and the retrospective of its development are investigated. The largest producers of mixed fodders and components for their development are determined. According to the study of global practices of forage production, it was found that the most effective development of livestock breeding was in those countries where fodder production developed faster. It is proved that the necessary condition for the development of innovative fodder production is compliance with grain and protein balance. Based on the analysis of external and internal factors of influence, points of growth of industry fodder are determined. It is found that the irrational ratio of exports of agricultural raw materials used in fodder production and imports of manufactured products would substantially harm the national interests of the country. It is revealed that poultry product subcomplex is promising and open to innovation and its development should occur, taking into account

environmental, economic and social priorities. Recommendations on innovative development of poultry product subcomplex based on the fodder production with utilization of secondary raw materials and use cheap protein plant components are given.

Key words: innovation, development, fodder production, fodder, animal, poultry product subcomplex.

Fig. 3. Tabl. 1. Lit. 10.

АННОТАЦИЯ ИННОВАЦИОННОЕ КОРМОПРОИЗВОДСТВО – ОСНОВА РАЗВИТИЯ ПТИЦЕПРОДУКТОВОГО ПОДКОМПЛЕКСА

САЛЬКОВА Ирина Юрьевна,
кандидат экономических наук,
доцент кафедры экономики,
Винницкий национальный аграрный университет
(г. Винница)

В статье рассмотрено инновационное кормопроизводство как основу развития птицепродуктового подкомплекса АПК Украины. Исследовано состояние комбикормовой промышленности Украины и ретроспективу ее развития. Определены крупнейшие производители комбикормов и составляющие их развития. Согласно исследованию мировой практики кормопроизводства установлено, что наиболее эффективно развивается животноводство в тех странах, где опережающими темпами развивается производство кормов. Доказано, что необходимым условием развития инновационного кормопроизводства является соблюдение зернового и белкового баланса. На основе анализа внешних и внутренних факторов влияния установлены точки роста отрасли кормопроизводства. Выяснено, что нерациональное соотношение экспорта сельскохозяйственного сырья, используемого в кормопроизводстве и импорта произведенной из него продукции, наносит существенный вред национальным интересам страны. Выявлено, что птицепродуктовый подкомплекс является перспективным и открытым к инновациям и его развитие должно происходить с учетом экологических, экономических и социальных приоритетов. Даны рекомендации по инновационному развитию птицепродуктового подкомплекса на основе кормопроизводства с использованием вторичного сырья и применения дешевых белковых растительных компонентов.

Ключевые слова: инновации, развитие, кормопроизводство, комбикорма, животноводство, птицепродуктовый подкомплекс.

Рис.3. Табл.1. Лит.10.

Інформація про автора

САЛЬКОВА Ірина Юріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна,3, e-mail: salkova83@mail.ru)

SALKOVA Iryna – Candidate of Economic Sciences, associate professor of the Department of Economics, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Soniachna str., e-mail: salkova83@mail.ru)

САЛЬКОВА Ирина Юрьевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная,3, e-mail: salkova83@mail.ru)

